

РОБОТА З ДІТЬМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ТРУДНОЩАМИ У НАВЧАННІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ ТА БАТЬКАМ

Н. В. Шутьок, обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського, м. Чернігів

Як відомо, завдання практичного психолога в системі освіти України полягає:

- у сприянні повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, у створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- у забезпеченні індивідуального підходу до кожної дитини;
- у профілактиці й корекції відхилень в інтелектуальному й особистісному розвитку дитини.

Виконуючи ці завдання, здійснюється психологічний супровід розвитку учнів, що і є основним змістом превентивної роботи з подолання проблем девіантної поведінки школярів.

Вчинок дитини має внутрішній мотиваційний зміст. Вимоги вчителя, батька не діють на підлітка, тому що він внутрішньо не сприймає їх. Скоріш за все він їх не буде виконувати або ж виконає формально. С. Л. Рубінштейн відмічав, що наші вимоги без внутрішньої опори в тому, до кого вони звернені, можуть спричинити лише опір або протест. Зовнішні причини діють лише через внутрішні умови, через психічний стан суб'єкта, через його думки і почуття.

Сім'я — основний інститут виховання дітей, а коли вона не благополучна, то діти — скривджені. Психологічна рефлексія — вміння бачити своє відображення у дзеркалі навколишнього світу. Зразки поведінки діти переймають від своїх батьків, але ж батьки визначають і норми оцінки поведінки. Діти часто виконують ролі своїх батьків, тому дуже важливо попередити закріплення дезадаптивних форм поведінки дитини шляхом психокорекційної та консультативної роботи не тільки з дітьми, а й із батьками.

Найважливіше, чого можна досягти у роботі з батьками, — це розуміння й усвідомлення ними власних недоліків і зацікавленості у їх подоланні. Індивідуальна консультаційна робота та корекційна робота з батьками девіантних підлітків передбачає коректно, без втручання у сімейні справи, долати батьківську екстернальність, імпульсивність та інші вади для поліпшення міжособистісних стосунків у сім'ї, попередження делінквентної поведінки дітей.

Хотілося б, щоб ми частіше замислювалися над вихованням дітей.

Якими ми їх хочемо виховати? Для чого, заради чого?

Принцип мистецтва виховання такий:

діти повинні виховуватися не для сьогодення, а для майбутнього.

Можливо, так покращиться рід людський.

Еммануїл Кант

В. О. Сухомлинський визначав, що спонукати дитину до самозміни можна, лише пізнавши дитину. Гуманістична педагогічна взаємодія — це коли вчитель вкладає у взаємини з учнями частинку душі, вміє і бажає розуміти учня, незважаючи на його особистісні якості (позитивні чи негативні).

У свою чергу, зарубіжний психолог К. Роджерс вважав, що головне завдання вчителя полягає у полегшенні й одночасно стимулюванні процесу навчання учнів, що досягають його вмінням створювати інтелектуальну та емоційну обстановку в класі, атмосферу психологічної підтримки. А це можливо, коли вчитель довіряє дітям, допомагає, є джерелом досвіду для кожного учня.

Позитивним у практиці роботи будь-якої школи є залучення громадськості, батьків до подолання девіантної поведінки учнів.

ДІЇ ПЕДАГОГА ПІД ЧАС РОБОТИ З ДІТЬМИ

Виявлення у підлітків якостей, здібностей, умінь, які можуть отримати позитивну оцінку в колективі, і їхній розвиток;

- залучення підлітка до колективної роботи, періодична звітність його перед колективом і оцінювання колективом його успіхів;
- надання допомоги підлітку для відновлення його дружніх стосунків у школі та поза нею;
- систематичне заохочення за успіхи;
- поступове формування правильного ставлення до критики;
- доручення підлітку не завжди цікавих справ для нього, але необхідних для колективу;
- естетичне виховання за особливої уваги до естетики одягу та поведінки;
- навчання правильної самооцінки особистості та вчинків, надання допомоги під час самовиховання;
- поступове залучення підлітка до керівництва колективною роботою;
- систематичне надання допомоги підлітку в навчальній та іншій роботі, у спілкуванні з ровесниками;

- залучення підлітка до участі в добрих справах у ставленні до ровесників, молодших, хворих та людей похилого віку;
- направлення на психоневрологічне обстеження, лікування нервових, психічних, соматичних відхилень.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМОВИ З «ВАЖКИМ» ПІДЛІТКОМ

Під час розмови з підлітком необхідно позбутися повчального тону (а так само відкласти всі поточні справи й особисті проблеми) і приділити час і увагу тільки співрозмовнику, при цьому дотримуючи деяких правил:

- поважати співрозмовника;
- говорити з ним як з рівним;
- аргументувати свою точку зору, залишаючи за підлітком право розділяти її або заперечувати;
- показувати, що він цікавий як людина й співрозмовник;
- дотримувати кодексу честі;
- учитель має право бути некомпетентним у якійсь сфері життя і визнає таке саме право за підлітком;
- розмовляти тільки про те, про що підліток готовий говорити, «не лізти в душу», надати йому право на мовчання;
- бути готовим вислухати подробиці життя підлітка й підтримати його;
- делегувати підлітку відповідальність за власну поведінку й ухвалення рішень;
- дотримувати права на конфіденційність приватної бесіди; бути толерантним до звичок, способу життя та ідеалів співрозмовника.

ТЕМИ РОЗМОВ З «ВАЖКИМ» ПІДЛІТКОМ

1. Навчання — улюблені й не дуже предмети, причини неуспіху, взаємини з учителями, участь у громадській роботі, випадки порушень дисципліни.
2. Плани на майбутнє щодо продовження навчання, вибору професії, здатність

ураховувати майбутні труднощі й тверезо оцінювати свої можливості.

3. Взаємини з однолітками: перевага одного близького друга або компанії приятелів, становище серед товаришів («душа компанії», «переслідуваний», «ізгой», «незалежний одинак» тощо), причини вибору приятелів з певними особистими якостями, за спільністю захоплень тощо.
4. Захоплення сьогодні й у минулому (під чийм впливом було зроблено вибір, які досягнуті результати, чому захоплення забуто та ін.).
5. Взаємини з батьками, внутрішньородинні стосунки: склад родини (хто названий першим, про кого забув згадати, хто займався його вихованням, найбільш близький член родини, з ким у родині конфліктні взаємини, причина конфлікту). Якщо родина розпалася, необхідно з'ясувати, скільки років було підлітку, коли це сталося, його ставлення до розлучення батьків, чи підтримує контакт із тим з них, хто пішов із родини.
6. Порухення поведінки в минулому: прогули занять, дрібне хуліганство, паління, уживання алкоголю, різних наркотичних засобів, втечі з домівки, чи був затриманий або взятий на облік міліцією.
7. Найскладніші події в минулому й реакція на них. Наявність колись у минулому суїцидних думок. Перенесені захворювання: як вони позначилися на навчанні й на становищі серед однолітків. Наявність сьогодні або в минулому порушень сну, апетиту, самопочуття та настрою.
8. Сексуальні проблеми (спочатку підлітку треба пояснити, що вчителя ці питання цікавлять не самі по собі, а з метою з'ясувати можливе переживання із цього приводу й одержати більш повне уявлення про його характер; необхідно попередити, що всі повідомлювані учнем відомості без його згоди нікому з рідних чи знайомих не будуть передані), як-от:
  - перша закоханість і пов'язані із цим психічні травми;

- самооцінка своєї привабливості;
- початок статевого життя та потайливе побоювання із приводу своєї сексуальної неповноцінності.

Нами розроблені рекомендації педагогам та батькам щодо роботи з дітьми, які схильні до девіантної поведінки та мають труднощі у навчанні.

ПАМ'ЯТКА ВЧИТЕЛЯМ «РОБОТА ІЗ УЧНЯМИ, ЩО СЛАБКО ВСТИГАЮТЬ»

Під час опитування

- Учні пропонують приблизний план відповіді.
- Дозволено користуватись планом, складеним удома.
- Відводиться більше часу для підготовки до відповіді біля дошки.
- Можна робити попередні записи.
- Можна користуватись наочністю.
- Створювати ситуацію успіху.
- Періодично перевіряти засвоєння матеріалу за темами.
- Виробляти позитивне ставлення.

Під час вивчення нового матеріалу

- Концентрувати увагу на найбільш важливих і складних розділах.
- Частіше звертатись із запитаннями.
- Залучати учнів як помічників.
- Стимулювати питаннями, підтримкою у разі виникнення труднощів.

У ході самостійної роботи

- Давати завдання, спрямовані на усунення помилок, допущених під час відповідей чи письмових робіт.
- Зазначати позитивні моменти для стимулювання.
- Допомогати під час усунення типових помилок поясненнями.
- Допомогати частково.

Під час організації домашньої роботи

- Підбирати завдання щодо усвідомлення та виправлення.

- Проводити попередній інструктаж про порядок виконання домашньої роботи, про можливі ускладнення.
- Розподілити навантаження, щоби уникнути перевантаження школярів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ БАТЬКАМ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ, СХИЛЬНИХ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Ви повинні знати:

- з ким приятелює ваша дитина;
- де проводить вільний час;
- чи не пропускає занять у школі;
- у якому вигляді або стані повертається додому.

Ви зобов'язані помітити і відреагувати, коли:

- у будинку з'явилися чужі речі (з'ясуйте, чий вони);
- у будинку відчутний запах паленої трави або синтетичних речовин (це може свідчити про куріння сигарет із наркотичними речовинами);
- у будинку з'явилися голки для ін'єкцій, часточки рослин, чимось вимащені бинти, закопчений посуд (це може свідчити про вживання наркотичних речовин);
- у будинку з'явилися ліки, які діють на нервову систему і психіку (з'ясуйте, хто і з якою метою їх використовує);
- у будинку надто часто можна відчути запах виробів побутової хімії — розчинників, ацетону тощо (це може свідчити про захоплення дітей речовинами, які викликають стан одурманювання);
- сталася швидка зміна зовнішнього вигляду та поведінки дітей: порушилась координація рухів, підвищилась збудженість або в'ялість, з'явилися сліди від уколів на венах, розширення зіниць тощо (це може свідчити про вживання дитиною наркотичних речовин).

Не дозволяйте дітям та підліткам:

- йти з дому на тривалий час;
- ночувати у малознайомих для вас осіб;
- залишатися надовго вдома без нагляду дорослих родичів на тривалий час вашої відпустки;

- бути вночі і пізно ввечері на вулиці, де вони можуть стати жертвою насильницьких дій дорослих;
- носити чужий одяг;
- зберігати чужі речі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ БАТЬКАМ ЩОДО СТРИМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

- Виявляти до підлітка більше уваги, любові та ласки.
- Батьки повинні стежити за своєю поведінкою в сім'ї. Кращий спосіб виховання дітей — єдність їхніх дій.
- Не застосовувати фізичні покарання.
- Допомогати підлітку знаходити друзів. Заохочувати розвиток позитивних аспектів агресивності, зокрема завзятості, активності, ініціативності, перешкоджати її негативним рисам, зокрема ворожості, скутості.
- Пояснювати підлітку наслідки агресивної поведінки.
- Враховувати у вихованні та навчанні особистісні властивості підлітка.
- Надавати підлітку можливість задовольнити потреби в самовираженні й самоствердженні.
- Обмежувати перегляд відеофільмів та комп'ютерних ігор зі сценами насильства.
- Спрямовувати енергію підлітка у правильне русло, наприклад заняття у спортивних секціях; заохочувати його до участі в культурних заходах.

Однією з вагомих причин деформації поведінки підлітків є їхні хибні особистісні диспозиції. Ті форми поведінки, які ми сприймаємо як девіантні, є необхідними особистості для збереження її цілісної Я-ідентичності. Підлітки організують своє життя в такий спосіб, щоб отримати якомога більше підтверджень своїх уявлень про себе та дійсність, або так обмежують свою взаємодію зі світом, щоб уникати переживань своєї невідповідності Я-ідеальному.

Труднощі педагогічної корекції девіантної поведінки (незважаючи на її неадаптивність) захищають індивіда від небажаних переживань або створюють ті ситуації, яких він прагне. Важким дітям і так важко.

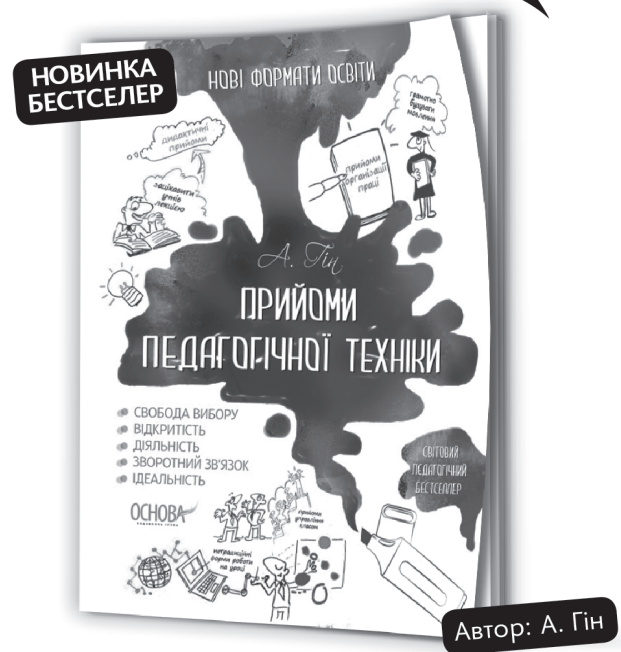
Сучасна психологічна наука довела, що внаслідок засилля західної культури, західного способу життя, через що у частині засобів масової інформації, театру, кіно (здебільшого) насильство не намагаються згладити, а, навпаки, акцентують на ньому увагу, розглядаючи його «під мікроскопом» — детально, докладно, прискіпливо, — у різних вікових груп населення підвищився рівень агресивної поведінки. Звичайно, не треба забувати і про соціальні аспекти, які теж впливають на розвиток агресивної поведінки молоді. Зокрема в Україні, нестабільна економічна ситуація призвела до зубожіння населення, перегляду ціннісних факторів у дорослих і, як наслідок у їхніх дітей. Збільшилась кількість безпритульних підлітків, які самі по собі вже є носіями агресивної культури.

Застосування психологічних методів, які спрямовані на зменшення агресивності серед підлітків, звичайно, мають певні результати, але якщо не підходити комплексно до проблеми на державному рівні, то найближчим часом наряд чи вдасться досягти помітного результату.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Глассер У.* Школи без неудачників — М. : Прогресс, 1991. — 313 с.
2. *Дитяча бездоглядність та безпритульність: історія, проблеми, пошуки / В. М. Виноградов В. Є. Бондаренко* — К.: Академія педагогічних наук України. Інститут проблем виховання, 2004. — 324 с.
3. *Кочетов А. И., Верцинская Н. Н.* Работа с трудными детьми. — М. : Просвещение, 1986. — 292 с.
4. *Лозова В. І., Троцько Г. В.* Теоретичні основи виховання. — Х. : ОВС, 2002. — 286 с.
5. *Луценко Ю.* Діти-правопорушники. Що робити?// Психолог. Бібліотека. — К. : Шкільний світ, 2010. — С.6–8.
6. *Макаренко А. С.* О воспитании. — М. : 1990. — 320 с.
7. *Пухтіна Н. П.* Педагогічна профілактика адиктивної поведінки. — Ніжин : НДПУ, 2003. — 26 с.
8. *Сухомлинський В. А.* О воспитании. — М., 1982. — 393 с.

Замовляйте педагогічний бестселер!

Прийоми педагогічної техніки

Код: 20НФМ001

112 с. укр. мова, формат А4, м'яка обкладинка

Ціна 50,00

Книга містить:

- ✓ апробовані і чітко сформульовані прийоми управління класом, підтримання дисципліни і уваги;
- ✓ технологія організації традиційних і нетрадиційних форм роботи на уроці, взаємодопомоги учнів;
- ✓ дидактичні прийоми та прийоми забезпечення ефективної перевірки знань.

**Поспішайте зробити замовлення!
Інвестуйте в знання!**

ОСНОВА

Замовлення можна зробити: за тел.: (057) 731-96-35, (067) 572-30-37; на сайті: <http://book.osnova.com.ua>; Вартість поштової доставки — 12,95 грн.